

Tacikistan Bilimler Akademisi M. Bahaüddinov Siyaset Bilimi Enstitüsü Öğretim Üyesi Dr. Muhibe Mehmetcanova ile Tacikistan'ın İkili İlişkileri üzerine Yapılan Söyleşi*

Soru 1) Tacikistan'ın Orta Asya ülkeleri ile ilişkileri nasıl değerlendirilebilir?

Mehmetcanova: Tacikistan hem komşuları olan Orta Asya devletleri hem de dünyanın diğer bölgelerindeki ülkelerle iyi ilişkiler kurmak ve sürdürmek istemektedir. Komşularımızla ilişkilerimize damgasını vuran şey sorunlarımızı barışçıl yollarla çözme azmi ve iradesidir. Örneğin, Tacikistan ve Kırgızistan arasındaki bazı sınır sorunları 2013 yılında karşılıklı diyalog içerisinde halledilmiştir. Ayrıca Bağımsız Devletler Topluluğu ve Şanghay İşbirliği Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar aracılığıyla da diğer orta Asyalı komşularımızla işbirliği çabalarımızı sürdürmekteyiz. Bildiğiniz gibi Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği döneminde Orta Asya ülkeleri kendi aralarında ciddi sorunlar yaşamamışlardır. Sorunlarla karşılaştıklarında ise Moskova'nın hakemliği sayesinde bunların üstesinden gelmeyi başarmışlardır. Ancak günümüzde bağımsız ülkeler olarak sorunlarını kendileri halletmek durumundadırlar.

Soru 2) Özbekistan ve Tacikistan arasındaki ilişkiler ve ülkenizde yaşayan Özbekler hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Mehmetcanova: Özbekistan, Tacikistan'da yaşanan çatışmalarda (1992-1997) Duşanbe'nin yanında yer almışlardır. Tacikistan komşularıyla barış içinde bir arada yaşamak istese de Özbekistan yönetimi hükümetimizi kendi ülkesinde örgütlenmekle suçlamaktadır. Özbekistan, Rogun Barajının yapımından sonra ülkesine bırakılacak su miktarının azalacağından hareketle bu barajın inşa edilmesine karşı çıkmaktadır. Egemen birer ülke olarak Tacikistan ve Özbekistan yönetimlerinin birbirlerinin iç işlerine müdahale etmeleri doğru bir yaklaşım değildir. Tacikistan'da yaşayan Özbeklere gelince bu etnik grubun ülkemizde kendi anadilinde eğitim yapabildiğini görüyoruz. Ancak Özbekistan, Tacikistan eğitim kurumlarından alınan diplomalara denklik vermemektedir. Tacikistan'da Özbekçe okumak isteyen insanların önünde hiçbir engel bulunmamaktadır.

Soru 3) Tacikistan ve İran/Afganistan arasındaki ilişkiler hakkında neler söylenebilir?

Mehmetcanova: Tacikistan'ın gerek İran gerekse Afganistan ile kültürel, dilsel ve tarihsel olarak yakınlığı bulunmaktadır. Ancak her iki ülkeyle de ilişkilerimizi sınırlandıran ideolojik farklılıklara dikkat çekmek gerekir. Tacikistan, Taliban ideolojisine ve siyasal İslam anlayışına hoşgörü göstermeyen bir ülkedir. İran, Tacikistan'ın zor günlerinde diplomatik ve insani yardımlar yapmak suretiyle bu ülkeye büyük destek vermiştir. Tacik halkının bu iyilikleri unutmaması mümkün değildir. Ancak İran ile Tacikistan arasında mevcut olan ideolojik farklılıklar iki ülke arasındaki ilişkilerin belli bir düzeyi geçmesini engellemektedir. Tacikistan laik bir devlet iken, İran bir İslam cumhuriyetidir. Tacikistan ve İran arasındaki ekonomik ilişkilerin son beş yılda gerilediğini söyleyebilirim. Örneğin, İran Anzob Tünelinin inşa edilmesinde önemli bir rol oynamış ancak kendi ekonomik sorunları ağır bastığı için bu inşaatı bitirmeden Tacikistan'daki yatırımlarına son vermek zorunda kalmıştır. Bu bağlamda Farsça Konuşan Ülkeler Birliğine gelince böyle bir birliğin yakın gelecekte gerçekleşmesi çok zor gözükmektedir. Esasında bu birlik Tacikistan Devlet Başkanı İmamali Rahman tarafından ülkemizin milli bütünlüğünün

* Bu söyleşi Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi Editörü Doç. Dr. Fahri Türk tarafından 27.08.2014 tarihinde Duşanbe'de gerçekleştirilmiştir.

güçlendirilmesi amacıyla kullanılmıştır. Diğer yandan Kazakistan ve Özbekistan gibi ülkeler bağımsızlıktan sonra komşu coğrafyalarda yaşayan soydaşlarını ülkelere davet etmelerine rağmen, Tacikistan hükümeti yurtdışı Taciklere yönelik belli bir politika takip etmemiştir. Söz gelimi, Özbekistan hükümeti Uluğ Türkistan'dan bahsetmiş, buna karşılık Tacikistan herhangi bir Paniranizm ve Pantacikizm gibi akımlara rağbet etmemiştir. Esasında bu yöndeki düşünceler ve akımlar Tacikistan'ın bağımsızlığı döneminde ülkenin milli birlik ve beraberliğini sağlamak için gündeme getirilmiştir. Afganistan'da yaklaşık 8-10 milyon civarında Tacik nüfusu bulunmasına rağmen Tacikistan işsizliğin yüksek olduğu bir ülke olduğundan dolayı bu kadar büyük nüfusa kapılarını açmayı amaçlayan bir politika izleyememektedir. Tacikistan bağımsızlıktan sonra kendi ulus devletini inşa etmek istediğinden tarihsel ve kültürel kökenlerini sadece İslami dönemle değil İslam öncesi Aryan medeniyet ile de ilişkilendirmek istemiştir.

Soru 4) Tacikistan'ın Rusya ve Çin ile ikili ilişkilerini nasıl değerlendirebilirsiniz?

Mehmetcanova: Rusya ve Çin, Tacikistan'ın stratejik ortağı konumundadır. Çin ekonomik ve ticari alanda önemli bir ortağımızdır. Çin mallarının Tacikistan pazarına hâkim olduğu söylenebilir. Ancak bu durum Özbekistan gibi diğer bölge ülkeleri içinde geçerlidir. Hatta Çin malları Özbekistan'da Tacikistan'a nazaran daha yaygındır. Ancak Tacikistan pazarında Türk mamulleri Çin mallarına oranla daha iyi bir imaja sahiptir. Ülkemizde Türk malları kaliteli olarak bilinmektedir. Rusya ile ortak sınırimız bulunmamaktadır. Ancak tarihsel nedenlerden dolayı bu ülkeyle ilişkilerimiz vazgeçilmezdir. Ayrıca Tacikistan'da Rus askeri birliklerinin konuşlandığı ve birçok askeri uzmanın ülkemizde görev yaptığı belirtilmelidir.

Soru 5) Tacikistan ve Türkiye arasındaki ikili ilişkileri nasıl değerlendirilebilir?

Mehmetcanova: Türkiye ve Tacikistan arasındaki ilişkileri tek kelimeyle dostane olarak nitelendirebilirim. Özellikle Taciklerin ve Türklerin birbirleri hakkında olumlu görüşler beslediklerini düşünüyorum. İki ülkenin sahip oldukları ortak gelenekler ve değerler halklarımızı birbirlerine daha sıkı bir şekilde bağlamaktadır. Ayrıca Mevlana Celalettin Rumi ve İbn-i Sina gibi büyük düşünürler Sünni İslam anlayışına mensup olan Türkiye'nin ve Tacikistan'ın sahiplendiği ortak değerleridir. Hatta Tacikler geleneksel bakımdan İranlılardan daha çok Türklere yakındırlar. Diğer yandan dillerimiz farklı olmasına rağmen Tacikistan'da Türk dizileri çok sevilmektedir. Türkiye'nin Tacikistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülkelerden birisi olması önemlidir. Ekonomik ilişkiler bağlamında ise Tacikistan'da sadece Türk malları (mobilya, tekstil ürünleri) rağbet görmemekte, ticari şirketler tarafından finanse edilen özel Türk okulları da tercih edilmektedir. Duşanbe'de görev yapan Türk büyükelçileri önceleri alana daha fazla iniyorlardı. Ancak son zamanlarda biraz edilgen olduklarını söyleyebilirim. Tacik-Türk ilişkileri bağlamında bir başka hususa değinmek gerekirse, Tacik seçkinlerinin Enver Paşa'yı çok iyi tanıdıklarını söyleyebilirim. Ancak Tacikler, Mustafa Kemal Atatürk'e karşı da büyük ilgi duymaktadırlar. Çünkü Atatürk belli sınırlar içerisinde modern bir Türk devleti meydana getirmiş ve bir anlamda Turancılığın ülke siyasetinde etkili olmasının önüne geçmiştir.